

Investigating Political Satirical Techniques in Roya Sadr's Satirical Works

Somayyeh Khazaei^۱, Zohreh Arab^{۲*}, KoBra Nodehi^۳

Abstract

Political satire is one of the types of critical literature that is expressed as a practical weapon for intellectuals of the society with the aim of reform and transformation. This is while political satire rejects any kind of violence and coercion. In other words, political satire is the ability to show some shortcomings that are appropriate to politics, which are expressed in a funny way, with the aim of correcting the prevailing conditions in the society. Although this method has long been seen in many literary works, without a doubt, the constitutional era can be considered as the evolved period of political satire in the history of Iranian literature. Writers and poets of good taste appeared in the context of the developments of this period and the present era and became the eloquent language of their countrymen, among which we can mention Roya Sadr. Sadr is a renowned researcher and writer in the field of humor and has presented his impressive works, among which are "Khabarnameh Mahramaneh", "H, Mesle Tafahom", "Bardasht Akhar" "Shab haye Kush-Adasi" and the satirical blog of Roya Sadr's "Bibi Gol" which are full of political satire. In this research, which has been collected in the way of documents, after defining humor and its infrastructures, the methods of this art are explained in the mentioned works. The findings showed that Sadr's mastery and skill in literature, along with her smooth and creative taste, led her to use most of the literary techniques such as contrast, assurance, humorous similes, contradictory combinations, exaggeration, allegory, exaggeration, etc., this creating variety and therefore effectiveness in her works.

Keywords: Political satire, Roya Sadr, Satirical techniques

^۱ Ph.D. Candidate, Department of Persian Language and Literature, Gorgan Branch, Islamic Azad University, Gorgan, Iran. S.khazaei^{۱۲۶}@gmail.com

^۲ Assistant Professor, Department of Persian Language and Literature, Gorgan Branch, Islamic Azad University, Gorgan, Iran. (Corresponding Author)
Zohreh.Arab@iau.ac.ir

^۳ Assistant Professor, Department of Persian Language and Literature, Gorgan Branch, Islamic Azad University, Gorgan, Iran. Kobranodehi@gmail.com

Reference

۹- Books

۱. Allen, W. (۲۰۱۷). *The Secrets and Tools of Humor Writing*. Translated by Mohsen Soleimani, Tehran: Sooreh Mehr.
۲. Aslani Hamedani, M. (۲۰۲۱). *Dictionary of satirical terms and words*. Tehran: Morvarid.
۳. Farajian, M., & Najafzadeh Barforoosh, M. B. (۲۰۱۷). *Iran's satirists: from the constitution to the Islamic revolution*. Tehran: Ghalam.
۴. Ghaemi, M. (۲۰۲۲). *An Introduction to Prose Humorous Rhetoric*. Tehran: Baran.
۵. Gholami, A. (۲۰۱۵). *Humor and satire*. Tehran: Resaneh.
۶. Halabi, A. A. (۲۰۱۸). *History of Humor in Iran and the Islamic World*. Tehran: Behbahani.
۷. Keshavarz, B. (۲۰۲۱). *Ghaza & Mezah*. Tehran: Keshavarz.
۸. Khorramshahi, B. (۲۰۱۹). *Humor and Tragedy*. Tehran: Nahid.
۹. Javadi, H. (۲۰۲۲). *History of humor in Persian literature*. Tehran: Morvarid.
۱۰. Marial, J. (۲۰۲۲). *Philosophy of Humor*. Translated by Mahmoud Farjami, Tehran: Ney.
۱۱. Nikobakht, N. (۲۰۰۱). *Satire in Persian poetry*. Tehran: University of Tehran.
۱۲. Olumi, M.A. (۲۰۱۸). *New comic story in Iran*. Tehran: Elmi & Farhangi. Cultural.
۱۳. Plard, A. (۲۰۲۳). *Humor*. Translated by Saeid Saeidpour, Tehran: Markaz.
۱۴. Sadr, R. (۲۰۲۲). *Thinking with humor*, Tehran: Morvarid.
۱۵. Sadr, R. (۲۰۲۱). *One, two, three, humor*. Tehran: Morvarid.
۱۶. Sadr, R. (۲۰۱۹). *Final impression*. Tehran: Sokhan.
۱۷. Sadr, R. (۲۰۱۸). *Twenty years with humor*. Tehran: Hermes.
۱۸. Salahi, E. (۲۰۲۳). *Humorists of Today's Iran*. Tehran: Morvarid.
۱۹. Salahi, E. (۲۰۱۹). *Laughter Makers and Laughter Makers*. Tehran: Elmi.
۲۰. Shafiei, M. (۲۰۱۶). *A collection of humor in Iranian literature*. Tehran: Mohajer.

۱۰-Articles

۱. Faghani, S., Mahdavi, M., & Mahdian, M. (۲۰۲۳). Analysis of Story Elements in the "Postchi" Novel with Emphasis on the Structural Elements of the Plot. *Jostarnameh Journal of comparative Literature Studies*, ۶(۲۲), ۱۹۱-۲۲۴.

۲. Khajesarvi, G., & Ghaemi talab, M. (۲۰۲۲). The Impact of Political Discourses on Press satire (Content Analysis of Keyhan Newspaper, ۱۹۹۷-۲۰۲۱). *Political Sociology of Iran*, ۵(۱۰), ۲۰۷۵-۲۰۹۸.
۳. Khosravi, M., & Amini, A.A. (۲۰۲۰). Investigating the Political Role of Humor in the Discourse Confrontation between the Government and Society (Case Study: Tofigh Magazine in the Second Pahlavi Period). *Political and International Researches Quarterly*, ۱۱(۴۴), ۱۸۳-۲۰۲.
۴. Mohammadi, S., & Nooriyan, M. (۲۰۲۳). Types and Methods of Using Satire in Articles Written by Parviz Natel Khanlari. *Literature History*, ۱۵(۲), ۲۵۹-۲۸۰. doi: ۱۰,۴۸۳۰۸/hlit.۲۰۲۳,۱۰۳۱۱۶
۵. Mokhtari, G., Sepherinia, J., & Jokar, S. (۲۰۱۳). Social-Political Humor in the Thoughts of Obeid Zakani and Ahmad Matar. *Journal of Comparative Literature*, ۳(۱۲), ۱۲۱-۱۴۶.
۶. Mousazadeh, M., Mohammadzadeh, D., & Sadeginejad, D. (۲۰۲۰). A Comparative study of satirical tricks in Attar's Masnavi. *Jostarnameh Journal of comparative Literature Studies*, ۴(۱۳), ۳۵-۵۴.
۷. Najafzadeh, F., & Jalali Rad, M. S. (۲۰۲۱). The Place of Satire in Political Development of Iran; Analysis of the content of Gol Agha weekly (۱۹۹۷-۲۰۰۲). *Scientific journal Political Sociology of the Islamic Revolution*, ۲(۲), ۲۰۷-۲۳۸.

فصل‌نامه علمی جستارنامه ادبیات تطبیقی

دوره هشتم، شماره بیست و هفتم، بهار ۱۴۰۳

بررسی شگردهای طنز سیاسی در آثار طنز رویا صدر

سمیه خزاعی^۱، زهره عرب^۲، کبری نودهی^۳

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۷/۸؛ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۱۱/۲۵

(صص ۱۴۰-۱۶۹)

چکیده

طنز سیاسی، یکی از گونه‌های ادبیات انتقادی است که به نوعی همانند سلاحی کاربردی برای روشن‌فکران جامعه با هدف اصلاح و دگرگونی بیان می‌شود. این در حالی است که طنز سیاسی هر نوع خشونت و زورگویی را رد می‌کند. به بیان دیگر، طنز سیاسی توانمندی به نمایش گذاشتن برخی کمبودهای متناسب با سیاست است که به شکلی خنده‌آور، با هدف سر و سامان دادن به شرایط حاکم در جامعه بیان می‌شود. اگرچه این شیوه از دیرباز در بسیاری از آثار ادبی نمود یافته، اما بدون شک می‌توان دوران مشروطه را دوره تکامل یافته طنز سیاسی در تاریخ ادبیات ایران به‌شمار آورد. ادیبان و شاعران خوش‌ذوقی در متن تحولات این دوره و عصر حاضر ظهور کردند و زبان گویای هم‌میهنان خود شدند که از آن جمله می‌توان به رویا صدر اشاره کرد. صدر، بانوی پژوهشگر و نویسنده‌ای پرآوازه در وادی طنز است و آثار چشمگیری از خود ارائه کرده‌است. در میان این آثار «خبرنامه محرمانه»، «ه» مثل تفاهم، برداشت آخر، شب‌های کوش آداسی» و وبلاگ طنزنوشته‌های رویا صدر «بی‌بی‌گل» سرشار از طنز سیاسی است. در این پژوهش که به شیوه اسنادی گردآوری شده‌است، پس از تعریف طنز و زیرساخت‌های آن به تبیین شگردهای این هنر در آثار یاد شده، پرداخته می‌شود. یافته‌های پژوهش نشان داد چیرگی و مهارت صدر بر ادبیات همراه

^۱دانشجوی دکتری، گروه زبان و ادبیات فارسی، واحد گرگان، دانشگاه آزاد اسلامی، گرگان، ایران.

S.khazaei126@gmail.com

^۲ استادیار گروه زبان و ادبیات فارسی، واحد گرگان، دانشگاه آزاد اسلامی، گرگان، ایران. (نویسنده مسئول)

Zohreh.Arab@iau.ac.ir

^۳ استادیار گروه زبان و ادبیات فارسی، واحد گرگان، دانشگاه آزاد اسلامی، گرگان، ایران.

Kobranodehi@gmail.com

با ذوق و طبع روان و خلاق وی، سبب شده تا از بیشتر شگردهای ادبی همچون: نقیضه‌پردازی، تضمین، تشبیهات طنزآمیز، استفاده از ترکیبات متناقض‌نما، بزرگ‌نمایی، تمثیل، اغراق و ... استفاده کند و همین نکته تنوع و در پی آن اثرگذاری بسیاری را در آثار او ایجاد کرده است.

کلیدواژه‌ها: طنز سیاسی، رویا صدر، شگردهای طنزپردازی.

۱- مقدمه

طنز یکی از مضامینی که در متون ادبیات معاصر نمودی ویژه دارد؛ به گونه‌ای که با چشم‌اندازی لطیف به نقش پررنگ آن در پیشرفت اندیشه‌های شاعران، می‌شود نمونه‌هایی شگرف از آن را به تصویر کشید. دلایل رویکرد نویسندگان و پژوهشگران به لایه‌های پنهان و رسوای طنز، دریچه‌ای برای راهیابی به دریای عظیم اندیشه‌های ظریف، روح لطیف و نکته‌پرداز نویسندگان است. بنابراین طنز هنری است که عدم تناسب در عرصه‌های مختلف اجتماعی را که در ظاهر متناسب به نظر می‌رسند، نشان می‌دهد و این خود مایه خنده می‌شود. هنر طنزپردازی، کشف و بیان هنرمندانه و زیبایی‌شناختی عدم تناسب در این متناسبات است.

اساساً طنز گونه‌ای از هجو است، با این تفاوت که در هجو به طور معمول زبان گفتاری یا نوشتاری، بُرنده‌تر و تلخ‌تر و به صورت مستقیم است و شخص یا گروه مورد نظر، به طور مستقیم مورد عیب و نکوهش قرار می‌گیرند. اما در طنز، روش بیان غیرمستقیم است و طنزگو، تنها عیوب را به طور کلی برمی‌شمارد و نمایان می‌سازد، در حالی که شخص یا گروه مورد نظر مورد تحقیر و مضحکه دیگران قرار می‌گیرند، اما خنده بر لبانشان شکوفاست. از این گذشته، طنز صراحت بیان هجو را ندارد. از سوی دیگر، گروهی گمان می‌برند که لفظ طنز معادل لفظ کمدی است. در واقع، این گفتار صحیح نیست، درست است که وجه اشتراکی بین این دو وجود دارد و آن خندیدن است ولی در طنز از پس هر خنده، هدف و فلسفه‌ای نهفته است. اما در کمدی خنده برای خنده است، پس می‌توان گفت، طنز ابزاری جهت رسیدن به هدف است نه خود هدف. (علوم، ۱۳۹۷: ۳۵).

۱-۱- بیان مسئله

نخستین مسئله مهم آنجاست که عموماً در نوشته‌های طنزآمیز، شخص ادیب یا هنرمند، به طور معمول شخص خاصی یا گروهی یا ملتی یا قومیتی را مورد هدف خویش قرار می‌دهد و گاهی نویسنده، قهرمان داستان‌هایش را مورد طنز و مسخره قرار می‌دهد و احتمال دارد که یک نویسنده خود را نیز مسخره و در زیر شلاق‌های طنز خویش، قرار دهد تا به هدف مطلوب دست یابد. در این صورت همان گونه که علی احمد سعید، نویسنده و منتقد بزرگ سوری می‌گوید: «نویسنده باید خیلی انسان شریف و بزرگواری باشد، که خود را مسخره و مورد طنز قرار دهد، تا به هدف مورد نظر دست یابد. زیرا معمولاً انسان سعی می‌کند دوست، همسایه یا هر کس دیگر جز خویشتن را سوژه‌ای برای طنز خود قرار دهد (پلارد، ۱۴۰۲: ۶۰).

مسئله مهم دوم، انگیزه‌های روی آوردن به طنزگویی است. از اینرو، می‌توان علل زیر را برای روی آوردن نویسنده به طنز برشمرد: نخست؛ گاهی استفاده از طنز در نزد یک شاعر یا نویسنده، نوعی از انتقام است که شاعر به سبب اهانت‌ها و حقارت‌هایی که بر او روا شده، مورد استفاده قرار می‌دهد. «طنز بیانگر یک حالت روحی است، بدین شکل که جامعه با عدم توجه و بی‌اهمیت شمردن شاعر، او را خرد می‌کند و شاعر در مقابل با روی آوردن به طنز و مسخره از آنان انتقام می‌ستاند. دوم، عده‌ای دیگر از شاعران یا ادیبان «طنز» را ابزار و شیوه‌ای برای دست یافتن به حقوق از دست رفته خویش می‌دانند؛ سوم، گروه دیگر از ادیبان «طنز» را روش مناسبی برای آگاه ساختن یا مجازات ظالمان و اشرار می‌دانند، بدون آنکه بخواهند خویشتن را در معرض خطر قرار دهند؛ چهارم، برخی شعرا و نویسندگان طنز را ابزاری برای جبران آنچه که خود از آن محروم است، زیبایی‌ظاهری، ثروت، مقام و... به شمار می‌آورند (ماریال، ۱۴۰۱: ۹۷-۱۰۱). در نهایت بایستی اذعان داشت زمانی که نویسندگان، در قالب ادبیات داستانی، به تبیین وقایع بعضاً تلخ و مبتنی بر طنز مبادرت کنند، میزان اثرگذاری آن بیشتر خواهد شد چرا که مخاطبان با بررسی و تحلیل داستان می‌توانند پیام‌ها درون متنی آن را دریافت نموده و نگرش خود به زندگی و مسائل مختلف را تغییر دهند (فغانی و دیگران، ۱۴۰۱: ۱۹۶).

با این مقدمات، هدف نگارندگان پژوهش، شناساندن رویا صدر، بانوی پژوهشگر و طنزپرداز دهه‌های اخیر و تحلیل درون‌مایه‌های طنز سیاسی و شناخت شگردهای پرداختن به طنز در نوشته‌های اوست. از دیدگاه صدر طنز همیشه در بستر سیاسی حرکت کرده و رخدادهای سیاسی و اجتماعی همیشه روی طنز تاثیرگذار بوده است. از طرفی، پس از انقلاب، حضور بانوان در طنز نسبت به گذشته برجسته‌تر و مشخص‌تر شد. اما این تعداد به نسبت حضور زنان در سایر حوزه‌های ادبیات کمتر است و این به سبب ذات طنز است. در واقع، طنز با برخی تابوهای اخلاقی سر و کار دارد. لذا با توجه به روحیات و خلیات بیشتر بانوان، دشوار است که در این حوزه وارد شوند.

۱-۲- اهمیت و ضرورت پژوهش

اهمیت و ضرورت پژوهش کنونی را می‌توان از سه حیث مورد تدقیق و واکاوی قرار داد: نخست، همان‌گونه که در بخش بعدی (پیشینه پژوهش) خواهیم دید، اساساً طنز آن هم با ماهیت سیاسی (طنز سیاسی) در میان نویسندگان و شعرای بانوی ایرانی بسیار اندک بوده است. ضرورت دوم، پژوهش کنونی بررسی شگردهای طنز سیاسی در آثار شعرا و نویسندگان عهد مشروطه است. چنانچه عهد مشروطه را سرآغاز جنبش مبارزه خواهی مدرن ایرانیان قلمداد نماییم، لذا ضرورت دارد شگردها و راهبردهای نویسندگان و شعرا در تبیین هرچه بهتر و دقیق‌تر طنزهای سیاسی مورد واکاوی و بررسی قرار گیرد. ضرورت سوم، بررسی این پژوهش آنجایی است که جایگاه اجتماعی بانوان در حوزه نویسندگان طنز پارسی‌گو را طی سال‌های اخیر، بیش از پیش به دستداران ادب و هنر بشناساند و ما را در جهت شناخت سیر گونه‌گونه شدن طنز، در تاریخ ادبیات معاصر ایران یاری دهد.

۱-۳- روش انجام پژوهش

روش تحقیق برای نگارش این پژوهش به صورت تحلیل محتوا و شیوه جمع‌آوری داده‌ها از نوع کتابخانه‌ای و مطالعه نشریات، کتب و مآخذ معتبر بوده است. درخصوص تحلیل محتوا بایستی اذعان داشت این روش اساساً از روش‌های اسنادی است که به بررسی نظام مند، عینی، کمی و تعمیم‌پذیر پیام‌های ارتباطی می‌پردازد. همچنین تحلیل محتوا، در دسته‌بندی روش‌ها، پنهان‌گر محسوب می‌شود و از آن برای بررسی محتوای آشکار

پیام‌های موجود در یک متن می‌پردازد و در نتیجه وارد تاویل و نشانه‌شناسی محتوای پیام نمی‌شود. تحلیل محتوا روشی مناسب برای پاسخ دادن به سؤال‌هایی درباره محتوای یک پیام است. از آنجایی که هدف این پژوهش بررسی شگردهای طنز سیاسی در آثار طنز رویا صدر است، لذا با استفاده از روش تحلیل محتوا، نویسندگان درصددند محتواها و پیام‌های نهفته شده در آثار طنز رویا صدر را بررسی و تحلیل نمایند.

۱-۴- پیشینه پژوهش

نویسندگان با تدقیق در مراجع و پایگاه‌های علمی مطرح و معتبر کشور، تاکنون پژوهش مستقلی که به طنز سیاسی در آثار رویا صدر پرداخته باشد، دست نیافتند. با این حال، برخی از پژوهش‌هایی که به نحوی به موضوع طنز سیاسی در ادبیات ایران مرتبط باشد به اجمال در ذیل بررسی خواهد شد:

- محمدی و نوریان (۱۴۰۱) در پژوهشی با عنوان: «انواع و شیوه‌های کاربرد طنز در مقالات پرویز ناتل خانلری» به این نتیجه‌گیری دست یافتند که طنزهای خانلری را می‌توان به دو دسته سیاسی و اجتماعی تقسیم نمود. هر یک از این دسته‌ها نیز، هم مخاطبان عام و هم مخاطب خاص دارد. همچنین در یک طبقه‌بندی دیگر، طنزهای خانلری را در دو قالب مشاهده کرده‌ایم: طنز در قالب «جمله» و طنز در قالب «کلمه». نویسندگان همچنین نتیجه گرفتند یکی دیگر از شیوه‌های خانلری در استفاده از طنز، به‌کارگیری «تمثیل‌های طنزآمیز» است.

- خواجه‌سروی و قائمی‌طلب (۱۴۰۱)، در مقاله‌ای با عنوان: «تأثیر گفتمان‌های سیاسی بر طنز مطبوعاتی» (تحلیل محتوای روزنامه کیهان ۱۳۷۶-۱۳۹۹) به این نتیجه‌گیری دست یافتند که گفتمان‌های سیاسی از طریق پیمان‌ها، مرادفات و اعمال و رفتار خود، رسانه‌ها را تحت تأثیر قرار داده و سبب واکنش آنها می‌شوند. همچنین مشخص شد روزنامه کیهان اغلب تحت تأثیر خط مشی خود قرار داشته و موضوعاتی نظیر: برجام، اعتراضات و آشوب‌های سیاسی، رابطه با آمریکا و ... را از آن منظر بررسی می‌کند.

- نجف‌زاده و جلالی‌راد (۱۴۰۰) در مقاله‌ای «جایگاه طنز در توسعه سیاسی ایران؛ تحلیل محتوای طرح روی جلد هفته‌نامه گل‌آقا از ۱۳۷۶ تا ۱۳۸۰» به این نتیجه‌گیری دست یافتند

که طنز سیاسی با توجه به دارا بودن محورهای مشترک با شاخص‌های توسعه سیاسی و در نتیجه دارا بودن دو رویکرد بازتاب دهنده و جهت‌دهنده از کاستی‌ها و نقایص از سوی جامعه به سمت دولت، سهم بسزایی در گام برداشتن ایران از وضعیت نابسامان موجود به وضعیت به‌سامان مطلوب داشت. با توجه به بررسی محورهای مشترک دوران اصلاحات و هفته‌نامه گل‌آقا، تأثیر آن بر توسعه سیاسی کاملاً مشهود بوده، چنانکه می‌توان طنز سیاسی هفته‌نامه گل‌آقا را آینه تمام‌نمای دل‌مشغولی‌های دوران اصلاحات بی‌هیچ قسمت تار و تاریک دانست.

خسروی و امینی (۱۳۹۹)، در مقاله‌ای با عنوان: «بررسی نقش سیاسی طنز در تقابل گفتمانی دولت و جامعه» (مطالعه موردی: مجله توفیق در دوره پهلوی دوم) به این نتیجه‌گیری دست یافتند که طنز یکی از عناصر کارکردی مؤثر در بیان خواست جامعه به دولت است.

موسی زاده و دیگران (۱۳۹۹) در پژوهشی با عنوان: «بررسی تطبیقی شگردهای طنزآفرینی در مثنوی‌های عطار» به این نتیجه‌گیری دست یافتند که تکنیک‌های محتوایی از نظر کاربرد، سهم بسیار مهمی در خلق آثار حکایات عطار داشته است.

مختاری و دیگران (۱۳۹۲) در پژوهشی با عنوان: «طنز سیاسی - اجتماعی در اندیشه‌های عبید زاکانی و احمد مطر» به این نتیجه‌گیری دست یافتند که عبید از هنر خاصی در بیان سخنانش سود جست، که همین مسأله سبب گشته است معنای طنزهایش را تنها خردمندان دریابند؛ اما زشت‌گویی او در برخی حکایت‌هایش، آثار او را به سوی هزل و یاوه کشانده و معنای حقیقی سخنانش را پنهان ساخته است. مطر با رعایت جانب ادب، توانسته حقایق تلخ روزگار خویش را آشکارتر سازد و برخلاف عبید، شعر خود را تنها برای مبارزه با حکومت به کار گیرد و حس مخالفت مردم بر ضد اوضاع نابسامان را بیشتر برانگیزد؛ هرچند که خود از رسیدن به آینده‌ای درخشان ناامید است.

۱-۵- چارچوب مفهومی، طنز سیاسی

طنز واژه‌ای عربی است که در لغت به معنای طعنه زدن بوده اما معنای اصلی و ریشه‌ای آن تیغ جراحی است. معادل انگلیسی طنز، "Satir" است که از "Satira" در لاتین گرفته شده که به معنای «غذای کامل» یا «آمیخته‌ای از هر چیز» است. در ادبیات طنز به نوع

خاصی از آثار منظوم یا منثور ادبی گفته می‌شود که اشتباهات یا جنبه‌های نامطلوب رفتار بشری، فسادهای اجتماعی و سیاسی یا حتی تفکرات فلسفی را به شیوه‌ای خنده‌دار به چالش می‌کشد. در تعریف طنز آمده‌است: «اثری ادبی که با استفاده از بذله، وارونه سازی، خشم و نقیضه، ضعف‌ها و تعلیمات اجتماعی جوامع بشری را به نقد می‌کشد.» جانسون طنز را این گونه معنی می‌کند: «شعری که در آن شرارت و حماقت سانسور شده باشد» (اصلائی همدانی، ۱۴۰۰: ۱۹-۱۷).

به کار بردن کلمه طنز برای انتقادی که به‌صورت خنده‌آور و مضحک بیان شود در فارسی معاصر سابقه چندان طولانی ندارد. هرچند که طنز در تاریخ بیهقی و دیگر آثار قدیم زبان فارسی به کار رفته، ولی استعمال وسیعی به معنای "Satire" اروپایی نداشته‌است. در فارسی، عربی و ترکی کلمه واحدی که دقیقاً این معنی را در هر سه زبان برسند وجود نداشته‌است (جوادی، ۱۴۰۱: ۴). سابقاً در فارسی هجو به کار می‌رفت که بیشتر جنبه انتقاد مستقیم و شخصی دارد و جنبه غیرمستقیم ساتیر را ندارد و اغلب آموزنده و اجتماعی هم نیست. در فارسی هزل را نیز به کار برده‌اند که ضد جد است و بیشتر جنبه مزاح و مطایبه دارد (قایمی، ۱۴۰۱: ۸۷).

درباره ماهیت طنز بایستی اذعان داشت اساساً طنز تفکر برانگیز است و ماهیتی پیچیده و چند لایه دارد. گرچه طبیعتش بر خنده استوار است، اما خنده را تنها وسیله‌ای می‌انگارد برای نیل به هدفی برتر و آگاه کردن انسان به عمق رذالت‌ها. گرچه در ظاهر می‌خنداند، اما در پس این خنده، واقعیتی تلخ و دردناک وجود دارد که در عمق وجود، خنده را می‌خشکاند و انسان را به تفکر وامی‌دارد (شفیعی، ۱۳۹۵: ۱۷). به همین خاطر درباره طنز گفته‌اند: «طنز یعنی گریه کردن قاه قاه، طنز یعنی خنده کردن آه آه.» در نتیجه طنز را می‌توان مانند یک تیغ جراحی فرض نمود، زیرا کار تیغ جراحی برش جایی به منظور بهبود آن است.

بنابراین، طنز در ذات خود انسان را برمی‌آشوبد، بر تردیدهایش می‌افزاید و با آشکار ساختن جهان همچون پدیده‌ای دوگانه، چندگانه یا متناقض، انسان‌ها را از یقین محروم می‌کند. جان درآیدن در مقاله «هنر طنز» ظرافت طنز را به جدا کردن سر از بدن با حرکت

تند و سریع شمشیر تشبیه می‌کند، به نحوی که دوباره در جای خود قرار گیرد (جوادی، ۱۴۰۱: ۶-۷).

طنز سیاسی نوعی طنز است که تخصص آن سرگرم کردن مردم از طریق داستان‌های سیاسی است؛ همچنین در مواردی که یک رژیم، زدن حرف‌های سیاسی و مخالفت با حکومت را ممنوع کرده‌است، با هدف براندازی، به عنوان روشی برای پیشبرد استدلال‌های سیاسی که این‌گونه استدلال‌ها به صراحت ممنوع است، استفاده می‌شود (وودی، ۱۳۹۶: ۵۳). طنز سیاسی معمولاً از اعتراض سیاسی یا مخالفت سیاسی متمایز می‌شود، زیرا لزوماً برنامه‌ای ندارد و نمی‌خواهد روند سیاست را تغییر دهد. در حالی که گاهی ممکن است، هدفش سرگرم کردن باشد. از نظر ماهیت طنز سیاسی، به ندرت به خودی خودنمایی سازنده ارائه می‌دهد و وقتی به عنوان بخشی از اعتراض یا مخالفتی استفاده می‌شود، به جای ارائه راه حل، به سادگی خطاها را مشخص می‌کند (کشاورز، ۱۴۰۰: ۶۹).

این پژوه نیز با محوریت قرار دادن مبانی طنز سیاسی و با بهره‌گیری از رویکرد تحلیل محتوا سعی دارد به بررسی شگردهای طنز سیاسی در آثار طنز رویا صدر مبادرت نموده و در نهایت نیز به بسامدسنجی شگردهای ده گانه صدر در این رابطه بپردازد.

۲- بحث

۲-۱- زندگی‌نامه رویا صدر

رویا صدر پژوهشگر و نویسنده‌ای موفق و پرآوازه در وادی طنز است. او متولد چهارم مردادماه ۱۳۳۹ در تهران است. وی سال ۱۳۶۵ در رشته ریاضی از دانشگاه تهران فارغ التحصیل گشت. ورود او به عرصه ادبیات از سال ۱۳۵۹ و فعالیت در مطبوعات و در نشریات امید انقلاب و پیام انقلاب بوده است و نخستین کار طنزش در امید انقلاب چاپ شد. از سال ۱۳۶۰ ابتدا در تحریریه و سپس در شورای سردبیری مجله زن‌روز، کار مطبوعاتی را ادامه داد و مطالب طنز نوشت. او به مدت یک‌سال برای برنامه خانواده در رادیو نمایش‌نامه طنز نوشت. از ۱۳۷۱ با گل آقا همکاری را آغاز و با امضاهای «بی‌بی گل»، «زعفرون باجی»، «گلشادخاتون» و «رویخانوم» طنزنویسی را ادامه داد. رویا صدر پژوهشگر و نویسنده طنزپرداز معاصر ایرانی، برنده جایزه «شعر طنز جشنواره سوره» سال ۱۳۷۴ و

نفر برگزیده «طنز مکتوب» سال ۱۳۷۶ و نفر دوم جشنواره مطبوعات سال ۱۳۷۸ بوده است. او به دلیل کتاب «بیست سال با طنز»، به عنوان پژوهشگر برتر در اولین جشنواره «جایزه پروین اعتصامی» انتخاب شد. صدر در نوشته‌هایش در نشریه گل آقا به «بی بی گل» شهرت داشت. از او همچنین با نام مستعار «م. مال میرآبادی» یاد شده که در سال ۱۳۹۵ رمان طنز «شب‌های کوش آداسی» را به چاپ رسانده است.

رویا صدر در تقسیم‌بندی نوع طنزهایش، دوران پس از انقلاب را به سه مقطع تقسیم کرده است. در مقطع اول ۱۳۵۸-۱۳۵۷ در این دوره شاهد بی‌نظمی در عرصه چاپ و نشر و فقدان قانون مطبوعات بودیم، در این فضا آزادی مطلق، هجو پا گرفت. از ۱۳۵۸ تا سال ۱۳۶۳ که گلافا «دوکلمه حرف حساب» را در روزنامه «اطلاعات» شروع می‌کند، نشریات طنز تعطیل شدند و فضای سیاسی به طبع شرایط و جنگ سخت‌تر می‌شود. نویسندگان طنز وارد عرصه فکاهیات می‌شوند و بار سیاسی طنز در آثار آنان کمتر می‌شود و تبعه سیاسی در آثارشان رنگ می‌بازد.

صدر دوران پس از خرداد ۱۳۷۶ را زمان طرح گفتمان‌های روز آمد و در نوردیدن خط قرمزها در طنز دانسته و معتقد است دوم خرداد کمک زیادی به رشد طنز سیاسی اما مناقشه آفرین کرد. صدر علت این مسئله را نبود جریان طنز زنانه پس از انقلاب اسلامی می‌داند، حتی در نشریه گلافا جریان طنز زنانه شکل نگرفت. علی‌رغم این که زنان حضور پررنگی در این نشریه داشتند. به گفته او حضور زنان در این عرصه به دلیل نیاز شدید جامعه به طرح مسائلی است که تنها از عهده نگاه موشکافانه زنان برمی‌آید.

۲-۲- علل طنزپردازی صدر

به طور کلی نگاه رویا صدر به طنز یک نگاه تخصصی است. از دیدگاه صدر انسان خود را در مرتبه‌ای بالاتر از موضوع خنده می‌بیند و این تحقیر و استهزا را با خنده بیان می‌کند. این خنده تحقیرآمیز، می‌تواند اصلاحی در پی داشته باشد. هدف خنده تحقیرآمیز، نمایاندن راستی‌ها و کژی‌ها از طریق نهیب‌زدن بر دریافت کننده توهین است، یا خنده و اهانت بر کسانی است که وجودشان اهانت انسانیت است. از طرفی وقتی طنز با ژورنالیسم گره بخورد، سیاسی می‌شود به طور کلی طنز حرکت روی خط قرمز است. از آنجا که طنز با

هنجارشکنی و خط قرمزها ارتباط دارد و بسیاری از طنزپردازان نمی‌خواهند با هویت واقعی خودشان شناخته شوند با اسم مستعار کار می‌کنند. ولی معیار و مبنای کار صرفاً طنز است.

۳-۲- شگردهای طنزپردازی در آثار صدر

رایج‌ترین شگردها و شیوه‌های طنز در آثار رویا صدر به شرح زیر است:

۱-۳-۲- تحقیر و کوچک‌نمایی: بنیادی‌ترین شیوه و ابزار طنزنویس تحقیر و کوچک‌شمردن است و به نوعی بی‌ارزش کردن فرد یا گروه از طریق بد جلوه دادن قد و قامت یا شأن و مقام اوست. چرا که اغلب، مردم یا به مقام و منزلت خود می‌بالند یا به ثروت و دارایی و شاید قدرت جسمانی و یا زیبایی و ... که طنزپرداز با تحقیر و کوچک‌کردن اشخاص پر مدعا، آنان را متنبه می‌سازد (پلارد، ۱۴۰۲: ۳۴).

صدر در نوشتارهای طنزش برداشت‌های خویش و گاه نگرش‌های برخاسته از نظر مردمان جامعه را با شگردی زیرکانه، روشن و بی‌پروا با کوچک‌نمایی و گاه تحقیر افراد مورد نقد خویش به بی‌ارزش نمودن آنان می‌پردازد و در این جایگاه از کوچک و بزرگ و گاه افراد مؤثر و دست‌اندرکار را نسبت به گفتار و رفتارشان بازخواست می‌نماید. چرا که او بر این باور است که تأثیر طنز بر روابط اجتماعی، فرصت‌های ارزشمندی ایجاد می‌کند که اهالی دانش و فرهنگ می‌توانند در این فضای مغتنم به دور از چهارچوب‌های دست و پاگیر و بی‌واسطه به طرح مشکلات و در میان گذاشتن دیدگاه‌های‌شان بپردازند:

«قرارداد ۲۵ ساله راهبردی با چین؛ آنکه گفت آری، آنکه گفت نه».

علی‌رغم این که مفاد قرارداد ۲۵ ساله راهبردی با چین هنوز روشن نیست و نمی‌توان راجع به آن دقیق اظهار نظر کرد، ولی وقتی مسئولین و برخی رسانه‌های خاص! از آن دفاع می‌کنند، مردم که طی سال‌ها دیگر به چشم خودشان هم اعتماد ندارند، حرف‌هایشان را این‌طوری تفسیر می‌کنند:

+مسئولین: در رابطه با این سند شایعات را تکذیب می‌کنیم، حرف‌هایی که می‌زنند صحت ندارد.

یعنی: احتمالاً کاسه‌ای زیر نیم‌کاسه است.

+خیال مردم از هر جهت راحت باشد.

یعنی: مردم همچنان نگران باشند.

+ مذاکرات سه سال است که در جریان است و چیز جدیدی نیست.

یعنی: ما خودمان تصمیم می‌گیریم و به مردم ربطی ندارد که داریم قرارداد می‌بندیم.

+ مواضع ما به چین نزدیک‌تر است و منطقی است که با چین رابطه داشته باشیم.

یعنی: ما به خاطر مواضع مان ایزوله‌ایم و چاره‌ای نداریم جز اینکه با چین رابطه داشته باشیم.

+ امروز مناسب‌ترین شرایط را برای تقویت همکاری‌های راهبردی با چین داریم.

یعنی: امروز شرایط مان افتتاح است و مجبوریم با چین معامله کنیم.

+ از نظر فرهنگی با چین دیدگاه‌های مشترک زیادی داریم که می‌تواند به انتقال تجربه منجر شود و ما با کمک چین توسعه فرهنگی خواهیم داشت.

یعنی: با کمک الگوی توسعه چینی، محدودیت‌های فرهنگی و امنیتی را سفت و سخت‌تر خواهیم کرد.

+ چین به‌رغم تحریم‌های آمریکا از ایران نفت خریده است.

یعنی: چین در شرایط تحریم لطف کرده و نفت ما را ارزان خریده و پولش را گرو نگه داشته است (صدر، ۱۴۰۱: ۱۴-۱۶).

صدر در این شگرد با زیر سوال بردن مفاد قرارداد چین خواسته است با کوچک‌نمایی برخی سخنان و برداشت‌های آنان از این قرارداد نقدی اساسی به پاسخ‌گویی درست و شایسته درباره آن به مردمان جامعه از مسئولان داشته باشد.

۲-۳-۲- تشبیهات طنزآمیز: بسیاری از نویسندگان و شاعران طنزگو برای بیان مقاصد خود از تشبیهات سودجسته‌اند. چراکه با گفتار آشکار یا بدگویی، ریشخند مستقیم بزرگان و دست‌اندرکاران را کاری ناممکن می‌دانند. دوم این‌که با این نوع تشبیه‌کردن، فرد را از جایگاه والا و شأن خیالی خودشان فرو می‌کشند و با لحنی انتقادی و طنزآمیز سوژه مورد نظرشان را به هرآنچه آن ویژگی را دارد و یا در آن سرآمد است، تشبیه کرده‌اند (خرمشاهی، ۱۳۹۸: ۵۰).

صدر در نوشتارهایش از این شگرد بسیار الهام گرفته و گاه با تشبیهات طنزآمیز بیان خود را و برداشت‌های ذهنی‌اش را بر صفحه کاغذ تصویرسازی نموده است. او بر این باور است که با ایفای نقش انتقادی در ارتباط با سوءمدیریت‌ها و ندانم‌کاری‌ها که هدف طنز است، در حد توانش با مطالب طنزش بتواند به مخاطب کمک کند تا در شرایط سخت ذهنش قدری نفس بکشد و بیاساید:

• «اندر احوال شباهت‌ها»

* شباهت آسانسور با مسئولین مملکت؟

- هر دو اگر ارتباطشان با بالا قطع شود، محکم به زمین می‌خورند.

* شباهت آسانسور با مدیران مملکت؟

- هر دو در صورتی بالا می‌روند که به جایی وصل باشند.

* شباهت مردم با بیل از دید مسئولین؟

- هر دو باید فشار بالای سرشان باشد.

* تشابه وعده‌های مسئولین با چک برگشتی؟

- روی موجودی هیچ‌کدام نمی‌شود حساب کرد.

* تشابه تصمیمات مهم مملکتی با طفل سرراهی؟

- مسئولیت هیچ‌کدام را کسی نمی‌پذیرد.

* شباهت امنیت ملی با کش شلووار؟

- هر دو را در صورت تنگنا و مشکل، می‌توان دراز کرد.

* شباهت قانون با آفتابه؟

- استفاده از هر دو آنها تنها پشت درهای بسته انجام می‌گیرد و به همین علت نتیجه، خدشه‌پذیر است.

* شباهت رأی دادن مردم در انتخابات با کفن و دفن؟

- هر دو از معدود دفعاتی هستند که در آن تمام اقشار جامعه به رسمیت شناخته می‌شوند

(صدر، ۱۴۰۰: ۹۲-۹۱).

تشبیهات طنزآمیزی که صدر با هدف لطافت بخشیدن به نوشتارش از آن بهره‌مند شده‌است، بیشتر با بیانی سخره‌آمیز همراه شده و با واردکردن تلنگرهایی در قالب تشبیه مضمون پیام خویش را به خواننده رسانده‌است.

نادانی و کودن نمایی: یکی از شیوه‌های رایج در طنزگویی «تحامق» و به ۳-۳-۲- اصطلاح به علم بدیع «تجاهل‌العارف» است که بسیاری از تیزهوشان و نکته‌سنجان زمانه چون: بهلول، ملانصرالدین، جوحی و... که عیب‌ها و مفاصل اجتماعی را نمی‌توانستند صریح بیان کنند، خود را به حُمو و نادانی می‌زدند تا در برابر انتقادهای کوبنده خود مورد بازخواست قرار نگیرند. علی اصغر حلبی می‌نویسد: «اینان مردمانی ابله و کودن نبوده‌اند، بر عکس، بسیاری از آن‌ها بسیار هوشمند بوده‌اند و در شناخت بیماری‌های اجتماعی و نابسامانی‌های روزگار و زمانه‌ی خود، از مردم عصر بصیرتر و بیناتر بودند» (حلبی، ۱۳۹۸: ۶۶-۶۷).

در به کارگیری این شگرد صدر معتقد است با طنز می‌توان نسبت به موضوع‌های مختلف اعتراض نشان داد یا ناهنجاری‌ها را به تصویر کشید. اگرچه استفاده از زبان طنز و شوخی باید در چارچوب اصول و قواعدی باشد و از هر طریقی نمی‌توان مردم را خندان و بعد روی آن نام طنز گذاشت، بلکه در طنز باید اخلاق رعایت، حرمت‌ها حفظ و به دنبال رشد جامعه بود و از تمسخر دوری جست.

• «برق‌ها و آدم‌ها»

یک مسئول بهداشت: چقدر به گرما التماس کردیم که دیر بیاید و ملاحظه قطع برق را بکند؟ گوش نداد. همین شد که می‌بینیم.

یک تعمیرکار وسایل برقی: این قطع برق برای مردم عزیز ما نعمت است.

یک مسئول ستاد مبارزه با کرونا: از بیماران عزیزمان می‌خواهیم که در بیمارستان و خانه از دستگاه‌های اکسیژن استفاده نکنند تا مزارع بیت کوین ما بتوانند این حجم از مصرف برق را تحمل کنند.

یک کاندیدای ریاست جمهوری: برق را سر سفره مردم می‌آورم. شعار من: هر ایرانی، روزی ۴۸۵۲۳ مگابایت برق.

یک نماینده مجلس: اگر در وین قاطعانه برخورد می‌کردیم در تهران قطعی برق نداشتیم. یک شبکه هوشمند اطلاع‌رسانی قطع برق: با گرم‌تر شدن هوا فاز پنجم «شبکه هوشمند اطلاع‌رسانی وصل برق» توسط متخصصان داخلی راه‌اندازی خواهد شد. یک مسافر: اگر قطع کردن برق چیزی را عوض می‌کرد وصلش نمی‌کردند. یک طرف‌گفت‌وگوی تلویزیونی: متأسفانه ابرها تمام ظرفیت‌های‌شان را فعال نکردند که امیدواریم با باروری این عزیزان مشکل برطرف شود و اینکه می‌گویند کمبود برق به دلیل توقف سرمایه‌گذاری و فرسودگی شبکه توزیع و تولید است، مزخرف می‌گویند و شایعه است و همه‌اش زیر سر ابرهاست.

یک انیشتین: نتیجه قطع برق نسبی است؛ بستگی دارد که ساکن پاستور باشی یا یک جای دیگر (صدر، ۱۳۹۹: ۱۱-۱۳).

صدر در به کارگیری این شگرد طنز به آنان که بهلول وار خویش را به نادانی می‌زنند تا در برابر انتقادهای کوبنده بازخواست نشوند، برمی‌تابد و اعتراضش را در پوشش این شگرد به زیبایی بیان می‌نماید.

۳-۲-۴- خراب کردن نمادها: بی‌شک زبان و ادبیات هر ملتی برای خود نمادها و نشانه‌هایی دارد که هر یک از آنها معرف کسی، چیزی و یا قشری است. مثلاً قاضی نماد دادخواهی، سلطان نماد ظل‌الله، صوفی نماد تارک مادیات و... است و هرگاه منتقد در هر یک از این‌ها صفات ضد معرف آن ببیند، به تخریب نمادها می‌پردازد (فرجیان و نجف‌زاده بارفروش، ۱۳۹۶: ۱۰۹).

رویا صدر به‌عنوان طنزپرداز رفتارهای جالب و متفاوتی از آدم‌های اطرافش در مواجهه با رویدادهای گوناگون دیده است. او در طنزهایش از زبان آدم‌های مختلف و زاویه دید آنها کرونا را روایت کرده‌است.

از دیدگاه او یکی دیگر از نکات قابل توجه در دوران کرونا، آدم‌هایی‌اند که از پشت ماسک، قابل شناسایی نیستند.

• «حماسه واکسن کرونا در کتیبه تاریخی چند قرن بعد:»

منم خدمت‌گزار مردم در ایران* و منظومه شمسی و کهکشان‌ها* من گوید که کائنات با ماست* و ابر با ماست* و باد با ماست* و فلک با ماست* در زمان من، رعیت

کرورکرور کرونا گرفت* از چین و ماچین* به حول و قوه الهی* من گوید که ستاد مبارزه با کرونا درست کرد* و بسیج ملی مبارزه با کرونا درست کرد* و رزمایش مبارزه با کرونا درست کرد* واکسن آمریکایی و غربی ممنوع، خودمان امکاناتش را داریم* چشم دشمن را کور کردیم* ما واردات واکسن را سامان دادیم* این سامان که ما قرار دادیم، از مغزمان تراوش آن آورده شد* و از حکومت دایناسورها تابه حال این تراوش سابقه نداشت* ما گودبرداری کردیم* و سوله ساختیم* و کلنگ زدیم* برای واکسن* تا چشم حسود کور شود* و کار راست شود* و ریست شود* ای رعیت! کار من به دیدت ناپسند نیاید* مرا حکومت بپایاد* که شما را تا آسمان هفتم و عرش اعلی بالا ببرم... (صدر، ۱۴۰۰: ۲۱-۲۲).

رویا صدر گاه با تخریب و بی ارزش نمودن نمادها تلاش برآن دارد تا به فضای نوشته‌هایش رنگ طنز بدهد و با بیانی محاوره‌گونه که خود نیز یکی از شگردهای طنزپردازی است در کنار زبان رسمی نوشتارش را با طنز آمیخته می‌کند به گونه‌ای که تمسخر و خنده از محتوای آن به راحتی دریافت می‌شود.

۵-۳-۲- بزرگ‌نمایی و اغراق

منظور بزرگ‌کردن مطلبی غیرجدی و بی‌اهمیت است یا بزرگ کردن چیزی بیش از حد معمول آن است که در واقعیت با عقل و منطق سازگار نیست. اغراق، تصرف در واقعیت است. اگر در توصیف صفات کسی، ویژگی‌های چیزی یا بیان حالتی واقعیت را کم و زیاد کنید، اغراق کرده‌ایم. این تصرف در واقعیت هم می‌تواند در قالب بزرگ‌نمایی باشد، هم در قالب کوچک‌نمایی (جوادی، ۱۴۰۱: ۵۱).

در آثار صدر، اغراق یکی از بهترین، مهم‌ترین، قشنگ‌ترین، مؤثرترین و بانمک‌ترین شگردهای طنزپردازی است که برای نشان دادن ناهنجاری‌های روزمره از آن بهره‌مند شده است.

دکتر علی اکبر ولایتی و کتاب‌های تازه. گویا آقای علی اکبر ولایتی خدا را شکر در کنار احراز مسئولیت‌های ریز و درشت در طول زندگی‌شان از جمله ۳۷ مسئولیت هم‌زمان، مؤلف پرکاری هم هستند. ایشان تاکنون موفق شده‌اند بیش از ۱۷۰ جلد اثر پژوهشی در

حوزه‌های تاریخ و جغرافیا و طب و ادب و فرهنگ و تمدن اسلام و ایران و جهان و سیاست خارجی و داخلی و سایر مسائل بشری تألیف کنند. در همین راستای تولید انبوه علم و دانش، با توجه به سابق مسئولیت‌ها و تألیفاتشان آثار زیر را در دست تألیف و انتشار دارند:

- خودآموز خوانش صحیح اشعار خواجه حافظ شیرازی؛

- روابط بورکینافاسو و جزایر لانگرهانس با تکیه بر عین القضاة همدانی؛

- سهم سعدی شیرازی در مسائل امروز سازمان ملل متحد و شاخ آفریقا (به زبان سریانی در ۴ جلد)؛

- نگرش طبی به اثنی عشر و غده هیپوفیز در رسایل ابوسعید ابوالخیر؛

- فراخ‌اندیشی در جهاز هاضمه از نگاه ابن عربی؛

- تأثیر فرهنگ غرب بر اشعار آدم ابوالبشر؛

- بررسی تطبیقی سفرنامه ابن بطوطه و علی‌اکبر ولایتی (با مقدمه استاد دکتر ناصر خسرو قبادیانی)؛

- مقایسه محتوایی فیه مافیة مولانا و طب داخلی هاریسون (با همکاری اثیرالدین اخسیکتی)؛

- یک پسر چند تا برج می‌سازد؟ (رمان برای نوجوانان)؛

- سبک هندی و دوره بازگشت از سفر چین و ماچین؛

- اپیدمیولوژی قیلوله در فنومولوژی سنتی و صنعتی از دیدگاه عطار نیشابوری؛

- دانشنامه راهبردی دانشگاه‌های آزاد از عصر حجر تا بحال (۴ جلد)؛

و غیره... (صدر، ۱۳۹۸: ۵-۳).

۶-۳-۲- پارادوکس متناقض‌نما: پارادوکس به معنی ضد و نقیض بودن، ناهمپایی و ناسازگاری است. معادل فارسی آن هر امر خلاف عرف، که متناقض بنماید و در ادبیات جمله‌ای خبری است که در ظاهر، خود را نقض می‌کند، اما در پس معنای ظاهری، حقیقتی را نمایان می‌کند. پارادوکس از دیدگاه ادیبان از بهترین صناعات ادبی و از رایج‌ترین ابزار نقد ادبی، به شمار می‌رود که ماهیت پیچیده و مبهم و متضاد انسان را بیان می‌کند. «پارادوکسگر چه در دوره‌های مختلف اصلی‌ترین کارکرد خود را در ساخت شعر نشان

داده است، اما در ساخت طنز هم به عنوان ابزاری کارآمد مورد استفاده‌ی طنز نویسان قرار گرفته است (صلاحی، ۱۴۰۲: ۲۸).

رویا صدر بر این باور است که این مدل به چالش کشیدن در گفتمان طنز هم خالی از خطر نیست و در بسیاری از مواقع اصطکاک‌های ناراحت کننده‌ای به همراه داشته و دارد ولی به طور کلی چنین شیوه‌ای نشان از بلوغ هنری طنزپردازان دارد و هرچه پیش می‌رویم هم ارتقا می‌یابد.

• «متن قرارداد ۲۵ ساله با چین به دو زبان»

عده‌ای مغرض معاند خودباخته تحت عنوان: «افکار عمومی» بهانه آوردند که: «متن قرارداد با کشور همفکر و دوست و برادر و دلسوز به حال ایران، چین کمونیست را منتشر کنید تا بدانیم چه قرار است بر سرمان بیاید.» غافل از آنکه با یک جستجوی ساده در گوگل، می‌توان متن قرارداد را به دو زبان فارسی و چینی دید و مقایسه کرد و گذاشت «افکار خصوصی» به مملکت‌داری‌شان برسند.

*این هم «متن قرارداد» به دو زبان فارسی و چینی

- زبان فارسی متن قرارداد

- زبان چینی 合同文本

۷-۳-۲- جواب گویی: یکی از انواع تفتنات شاعرانه در ادبیات فارسی، جواب گویی است و در نزد شاعران جواب شعر را به شعر دادن است و تقریباً مرادف اصطلاح تتبع و استقبال است و آن شعرهایی است که شاعران فارسی گو به پیروی شاعران بزرگ و سرآمد هم عصر یا پیش از خود سروده یا جواب گفته‌اند که در آن عموماً افاده معنی هم‌سری و برابری، بلکه تفاخر و برتری می‌کنند که در آثار اغلب شاعران چون: خاقانی، رشیدالدین و طواط، مسعود سعد، امیر معزی و... فراوان است و مولانا نیز در غزلی با ذکر واژه (مجابات) به استقبال قطعۀ مجیرالدین بیلقانی رفته است که در چنین مواردی معنی تتبع به خود می‌گیرد. این مجابات مجیر است در آن قطعۀ که گفت: «بر سر کوی تو عقل از دل و جان برخیزد» (صلاحی، ۱۳۹۸: ۲۳۴).

با نگاهی به نوشته‌های صدر درمی‌یابیم، هرکس به اقتضای فکر و سلیقه و نگاه خود، از طنز توقعی دارد؛ مثلاً مدیران و صاحب‌منصبان توقع دارند که طنز، بیانگر خدمات و کرامات آنها باشد و از قدرناشناسی مردم و رقیبان و دشمنان‌شان انتقاد کند. سخنرانان و نصیحت‌کنندگان خوش‌سخن و خوش‌خیال، می‌گویند که طنز خوب باید آموزنده باشد.

• «واکسن کرونا در یک پرده و نصفی»

-سلام قربون... واکسن ماکسن چی تو دست و بالتون دارید؟

-می‌خواستی یه ذره دیرتر بیای مرد حسابی! همه اومدن و خریدن و بردن و پوشیدن تو تازه دنبالشی که چه جور واکسنی انتخاب کنی؟!

-و الله مردم ما خودشون انتخاب کردند که اینجوری زندگی کنند. ما هم تابع حرف مردمیم.

-و الله اگه تأیید شده شو بخوای که یه فایزر دارم یه مدرنا... ایناهاش. خودم بردم خونه خانوم بچه‌ها استفاده کردن راضی‌ام. تأیید و امتحانش کردن که می‌گم.

-کجاییه؟

-آمریکاییه.

-نه. ملت عزیز و فهیم ما اگر شده بمیرند جنس آمریکایی استفاده نمی‌کنند. توی این واکسن آمریکایا دوربین کار می‌ذارن گلاب به روتون هر کاری مردم ما بکنن اجنبیا می‌بینن خوبی‌ت نداره... دیگه چی داری؟

-یکی هم دارم سوئدیه... تن خورش خوبه. امتحانش کردن. گفتن استاندارد.

-استاندارد- مستاندارد و ولش کن... اروپایی نمی‌خوام... چیز دیگه‌ای تو دست و بالت نیست؟

-والله حالا که شما گفتی یادم اومد... راسباتش زیر پستوه... آهای پسر! اون واکسن روسیه‌رو کجا گذاشتی؟! آها!... ایناهاش... این زیرمیرا بوده کسی به اون صورت طالبش نشده... اصلاً لامروتا امتحانم نکردن ببینن چجوریه... از خوش‌شانسی مردم‌تونه که کسی تا حالا به اون صورت سراغش نیومده وگرنه مثل فایزر و مدرنا اگه سازمان بهداشت جهانی خبردار شده بود و تأییدش کرده بود تخمشو ملخ خورده بود...

-بله. ما اصولاً ملت خیلی خوش‌شانسی داریم... حتماً این واکنس برادر انقلابی و ولایتمدارمون باید چیز خوبی باشه...

-خب فرمایش دیگه نداری؟

-نه. دو سه بسته ازون فایزر- مایزر و مادونا - مدرنا هم بذار کنار برا خودمون و خانواده‌مون. بچه‌ها میان می‌برن. سلامت خودمون و خانواده‌مون جهنم... همون هایزر- فایزر از سرمون زیاده ولی حاضر نیستیم یه مواز سر مردممون کم بشه...
#واکنس-تأییدشده-بخرید (صدر، ۱۴۰۰: ۱۰-۸).

۸-۳-۲- مناظره: یکی دیگر از شگردهای ادبی در شکل‌گیری طنز مناظره است که گاه دو دشمن و یا پدیده‌هایی در مقام دو دشمن با یکدیگر نزاع و پیکار کرده‌اند و معمولاً هر کدام با خودستایی و تحقیر و زبون‌ساختن دیگری سعی در مغلوب‌کردن او دارد. طنز دستمایه بیان سختی‌های اجتماعی بوده است. هنوز هم در متن جامعه طنز طرفداران خود را دارد و لبخند و تعمق را به چهره و فکر آدم‌ها وارد می‌کند و کسی هم متعرض این مسئله نمی‌شود (نیکوبخت، ۱۳۸۰: ۳۹).

صدر در آثارش به شکلی هنرمندانه، کنش‌های خنده‌آور را دست‌مایه آفرینش گفتگوهای طنز قرار داده و با هنرمندی زنانه‌ای این گفتگوها را با صراحت بیان تصویرسازی کرده‌است.

• «المپیک و خواهران»

در راستای خیلی مسایل، سوالات زیر را از یک منبع موثق پرسیدیم و ایشان جواب دادند.
**آیا حضور خواهران گرامی در بازی‌های حماسی و غرورآفرین و دشمن‌شکن المپیک مجاز است؟

- حضور این همشیره‌های محترمه اگر موجب مفسده باشد ممنوع و در غیر این صورت غیرمجاز است و اولی بر ترک حضور آنان در هر انظار عمومی اعم از داخلی و خارجی است.

**با توجه به این که در رژه بازی‌های المپیک، خواهران و برادران ورزشکار به حالت مختلط شرکت می‌نمایند، حضور ورزشکاران ایرانی در این مراسم چه حکمی دارد؟

-باید با این مسئله به صورت نرم افزاری و سفت و سخت‌افزاری کار کنیم و در راستای
ارایه الگوهای نو به جهانیان، باید بین خواهران و برادران ورزشکار هنگام رژه، پاراوان یا
پرده متحرک نصب گردد.

**تکان دادن سر و دست و گردن خواهران ورزشکار هنگام رژه در برابر ابراز احساسات
تماشاچیان چه صورتی دارد؟

-خواهران محترمه نباید خودشان را در ملا عام تکان بدهند ولو نیم درجه ریشر در برابر
احساسات تماشاگران.

**سوالات دیگری هست که...

-ما متأسفانه وقتمان محدود است و باید برویم روی مدل و الگوی پوشش خواهران و
برادران ورزشکار در کل عالم

و وجود طرح بدھیم. سوالات دیگر باشد برای بعد... (صدر، ۱۳۹۹: ۱۶-۱۳).

۹-۳-۲- **نقیضه:** در لغت از ریشه نقض به معنی شکستن (عهد و پیمان)، ویران کردن
(بنا) و مقابل ابرام است. در اصطلاح شعری به معنی واژگونه جواب گفتن شعر کسی
است. در عرف ادبی، نقیضه به نوعی تقلید مسخره‌آمیز ادبی گفته می‌شود، که شاعر یا
نویسنده از سبک و قالب و طرز نویسنده یا شاعری تقلید می‌کند، ولی به جای موضوع‌های
جدی و سنگین ادبی در اثر اصلی، مطالبی کاملاً مغایر و کم‌اهمیت می‌گنجانند تا در نهایت
اثر اصلی را به نحوی تمسخرآمیز جواب گفته باشد و در واقع، ویژگی اصلی آن، عدم
هماهنگی و تناسب میان موضوع و سبک است. همین ناهماهنگی موجب ایجاد جنبه‌های
طنز می‌شود (غلامی، ۱۳۹۴: ۱۲).

در نوشته‌های صدر، نقیضه‌نویسی، یکی از راه‌های طنزآفرینی است. در نگاه اول،
نقیضه‌نویسی خیلی ساده به نظر می‌رسد؛ از رایج‌ترین شیوه‌های نقیضه‌نویسی در نثر، تذکره
نوشتن است. صدر با تشریح و بررسی برخی ابیات شاعران، با نقض کردن یک دسته از
مفاهیم و برداشت‌های شعری در برابر آنها با نثری طنزگونه قلم می‌زند به نحوی که با
خواندن آن، اثر اصلی در ذهن تداعی شود:

◀ دیپلماسی و میدان در اشعار حافظ

بر اساس پژوهش‌های ادبی، تقابل میان دیپلماسی و میدان به‌عنوان دوگانه ادبیات سیاسی، در روزگار خواجه حافظ شیرازی نقل محافل بوده و این شاعر بزرگ بارها در غزلیاتش به آن اشاره کرده است. در این میان اولویت میدان بر دیپلماسی، گفتمان رایج به شمار می‌آمده است. شواهدی در غزلیات این شاعر بزرگ وجود دارد که مدّعی ما را تأیید می‌کند که در زیر به آن‌ها اشاره می‌کنیم:

*شکرشکن شوند همه طوطیان هند/ زین قند پارسی که به بنگاله می‌رود
در این بیت قند مخفف سمرقند است و منظور از قند پارسی، همان سمرقندی‌ها هستند که در راستای بسط قدرت و نفوذ در منطقه به بنگاله هندوستان اعزام شده‌اند. با استناد به مصرع اول می‌توان گفت حجم کمک‌های سمرقند به بنگاله چنان زیاد بوده که حتی طوطیان هند نیز از این خوان نعمت تا سرحد ابتلا به دیابت برخوردار شده بودند. از حال و روز رعیت سمرقندی اطلاعی در دست نیست.

*هواخواه توام جانا و می‌دانم که میدانی / که هم نادیده می‌بینی و هم ننوشته می‌خوانی
شاعر در اینجا به فرماند میدان می‌گوید که من هواخواه تو هستم و می‌دانم که تو در میدان هستی و بنابراین صاحب کراماتی. شارحان احتمال می‌دهند که قاعده در عصر حافظ آن بوده که نامبردگان می‌بایستی مدام روی سر مردم حلوا حلوا شوند.

*الا ای دولت طالع که قدر وقت میدانی / گوارا بادت این عشرت که داری روزگاری خوش

شاعر در اینجا خطاب به دولت طالع (نسخه پنجاب: دولت تابع) می‌گوید ای دولتی که به وقتش در میدان هستی، این عیش و عشرت و خوشی و ثروتی که به آن رسیده‌ای گوارای وجودت باد! حضرت حافظ در این شعر گوشه‌چشمی به این بیت از نظامی گنجوی در منظومه خسرو و شیرین دارد که آن را خطاب به میدان سروده و نشانگر شرایط واگذاری پروژه‌های گرد و قلمبه قرن ششم متسبب به میدان نیز هست:

یقین میدان که گر سختی کشیدی / از آن سختی به‌آسانی رسیدی

نظامی گنجوی نیز در این بیت تلویحاً به ثروت و مکتبی اشاره می‌کند که فعالین میدان به آن رسیده‌اند و اسناد آن در ردیف‌های بودجه زمان حضرت حافظ هم موجود است (صدر، ۱۳۹۸: ۲۱-۲۳).

در آثار رویا صدر، نمونه‌هایی از نقیضه سازی (دگرگونی در محور جانشینی) برخی عبارات دیده می‌شود، که رسالت بیان کردن آن، ریشخند و به سخره گرفتن الگوی اصلی است.

۱۰-۳-۲- کنایه: جمله یا عبارتی است که یک معنای ظاهری دارد، ولی ما با معنای ظاهری‌اش چندان کاری نداریم! در واقع، به صورت غیرمستقیم چیزی گفته است که ظاهراً نگفته است. غیرمستقیم‌گویی کنایه علاوه بر زیباتر کردن مضمون، موجب کشف می‌شود. صدر معتقد است کنایه بهترین شگردی است که طنزپردازان در مواقع خطرناک از آن استفاده می‌کنند. یکی از جذابیت‌های طنز، با کنایه سخن گفتن است. استفاده از کنایه می‌تواند طنز را زیباتر، جذاب‌تر و بانمک‌تر کند. البته همه این‌ها به توانایی طنزپرداز بستگی دارد، که چطور از کنایه استفاده کند. مستقیم‌گویی علاوه بر اینکه هنری نیست، گاهی می‌تواند موجب ناراحتی شود. کنایه هم از ناراحتی جلوگیری می‌کند، هم باعث ایجاد صمیمیت می‌شود (جوادی، ۱۴۰۱: ۷۴).

مثال: کنایه به روش حکومتداری (برق و آدم‌ها)

«یک کاندیدای ریاست جمهوری: برق را سر سفره مردم می‌آورم. شعار من: هر ایرانی، روزی ۴۸۵۲۳ مگابایت برق.»

یک نماینده مجلس: اگر در وین قاطعانه برخورد می‌کردیم در تهران قطعی برق نداشتیم.

یک مسئول دلسوز: شطرنج‌بازان ما، در این شرایط تحریم و قطع برق باید به باختن عادت کنند.

یک استراتژیست اقتصادی: راه‌حل مشکل خاموشی، عدم وابستگی به برق است.

در طنز صدر، کنایه نقشی هدایت کننده دارد و به بیانی ابزار اصلی انتقاد از دورویی‌هاست. نیشخندی پیچیده و مبهم که دو برداشت مخالف را در نظر دارد. رویا صدر با طنز کنایی به عنوان یکی از نمونه‌های برجسته طنزپردازی با چاشنی خنده کوشیده است تا همراه با نقش خنده بر لبان خواننده، به هدف اصلی نوشتارش که همان انتقاد است، دست یابد. با

توجه به نمونه‌های انتخابی، کنایه‌ها گاه با طعنه‌هایی نیشدار بیان می‌شود که خواننده گزندگی آن را به خوبی احساس می‌کند (صدر، ۱۴۰۰: ۲۸-۳۰).

۳- نتیجه گیری

واقعیت آن است که شکوفایی و رشد طنز به عنوان مردمی و اجتماعی‌ترین بخش از ادبیات دوره معاصر از بستر مطبوعات بوده است و بررسی طنز معاصر، از رهگذر بررسی طنز مطبوعاتی امکان پذیر است. این بخش از طنز معاصر به تناسب رخدادهای سیاسی و شکل‌بندی آرایش نیروهای اجتماعی و نیز میزان آزادی بیان در قالب، زبان و مضمون در طی زمان دستخوش تغییر و تحول شده است و بررسی این تغییر و تحولات می‌تواند برای نسل حاضر راهگشا باشد. رویا صدر یک طنزنویس تمام وقت است. نه تنها طنزنویس که پژوهشگر توانایی هم در این زمینه به شمار می‌رود. با تدقیق و بررسی در آثار طنزآمیز فارسی می‌توان به این موضوع پی برد که اساساً در بعضی از آنها تنوع مضمون هست ولی تنوع قالب نیست. در نوشته‌های رویا صدر این تنوع را هم در قالب و هم در مضمون می‌بینیم.

صدر به اصطلاحات زبان امروز وارد است و نثری روزآمد دارد. او می‌داند که جوانان امروزی چگونه حرف می‌زنند. او در نقدهای طنزآمیز از شیوه پارودی یا به تعبیر اخوان ثالث نقیضه سازی استفاده کرده است. در این شیوه نویسنده با تقلید تمسخرآمیز از یک اثر جدی پنبه آن را می‌زند. درواقع، صدر به خوبی توانسته است با نقیضه سازی، آفتهای شعر امروز و مقالات تئوریک امروز را آشکار سازد.

دغدغه رویا صدر بیش از آن که «موقعیت اجتماعی زن» باشد، دغدغه زبان است و چگونگی به کارگیری آن حتی در داستان‌هایی که به نظر بیشتر زنانه می‌آیند. شیوه طنزآفرینی «رویا صدر» نیز قابل توجه است. صدر روی توانایی خود در «نقیضه‌سازی» تاکید می‌کند. به همین سبب طنز او گاه خاص می‌شود. یعنی کسی که آشنایی با متون اصلی نداشته باشد، توانایی ارتباط با طنز خوانده شده را هم ندارد. از جنبه مثبت در این‌گونه طنزها ما با لودگی و طنزآفرینی با زور و ضرب روبه‌رو نیستیم. شاید گزافه باشد اما درواقع ما با یک طنز پست‌مدرن روبه‌رو هستیم که حاصل تداخل متن در حال خواندن

با متن‌های خواننده شده پیشین است. این تباین و تشابه در همنشینی‌ها و جانشینی‌هاست که طنز متن‌های «رویا صدر» را می‌آفریند. در اینجا مثل بیشتر مواقع طنز حاصل قرار گرفتن چیزی در جایی غیر آنجا باشد است. در طنز موقعیت این فرد است که در موقعیت مکانی متناقض قرار گرفته است. در فکاهه مفهوم نابه‌جا است و در نقیضه این کلمات هستند که به بازی گرفته می‌شوند. مقاله کنونی جستاری بود در پاسخ به این سؤال که مهمترین شگردهای طنز سیاسی در آثار طنز رویا صدر کدامند؟ یافته‌های مقاله همان‌گونه که مشاهده گردید، نشان داد که ده مؤلفه تحقیر و کوچک‌نمایی، تشبیهات طنزآمیز، نادانی و کودن‌نمایی، خراب کردن نمادها، بزرگ‌نمایی و اغراق، پارادوکس متناقض‌نما، جواب‌گویی، مناظره، نقیضه و کنایه مهمترین شگردهای صدر در طنز سیاسی است. در پایان بر حسب اهمیت یافته‌های پژوهش، نویسندگان به ترسیم نمودار بسامدسنجی مؤلفه‌های دهگانه مبادرت خواهند نمود.

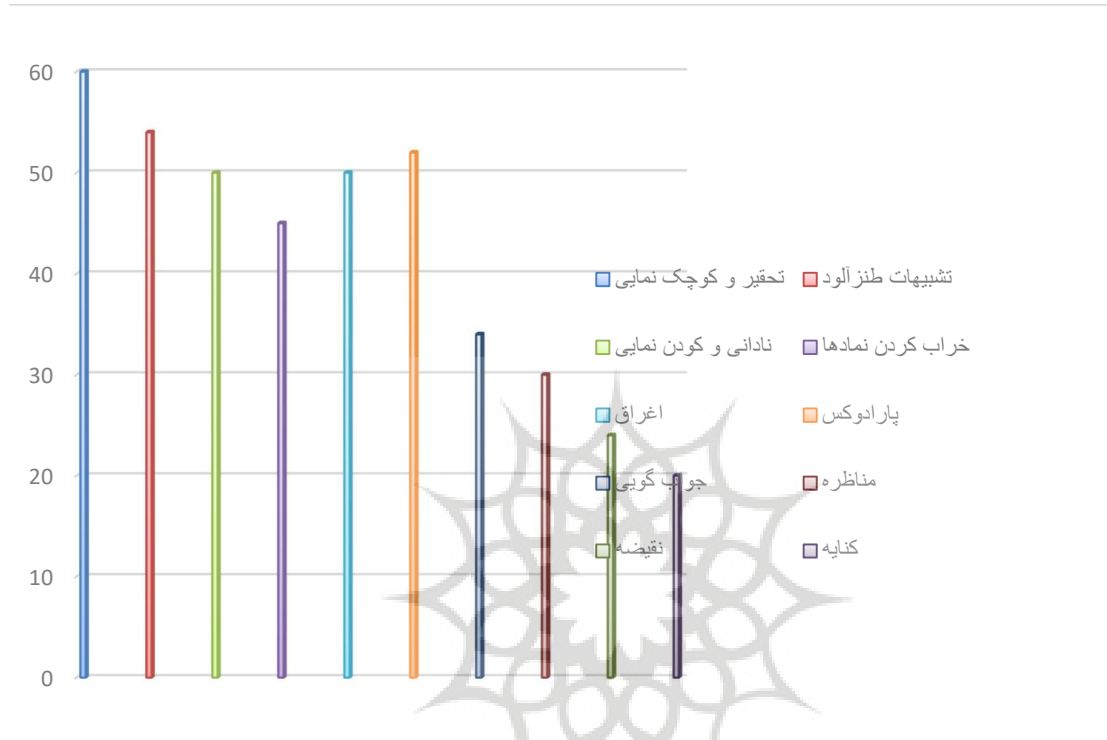
* بسامدسنجی شگردهای طنز سیاسی در آثار رویا صدر

نتیجه بررسی‌ها نشان می‌دهد که رویا صدر به منظور ارتقای وجه ادبی طنز و تأثیر بیشتر بر مخاطب، از شگردهای رایج در سبک طنز زنانه‌اش استفاده کرده و با بهره‌گیری از زبان توده مردم، به انتقاد روشن و زیرکانه‌ای به‌طور صریح از مسائل سیاسی و اجتماعی پرداخته است. بالاترین بسامد شگردهای طنزپردازی به ترتیب بکارگیری از مضامین آنها عبارتند از: تحقیر و کوچک‌نمایی، تشبیهات طنزآلود، پارادوکس، اغراق، نادانی و کودن‌نمایی، خراب کردن نمادها، جواب‌گویی، نقیضه و کنایه که در جدول ۱ و نمودار ۱ نشان داده شده است.

ردیف	شگردهای طنز سیاسی در آثار رویا صدر	بسامدسنجی - درصد
۱	تحقیر و کوچک‌نمایی	۶۰
۲	تشبیهات طنزآلود	۵۴
۳	نادانی و کودن‌نمایی	۵۰
۴	خراب کردن نمادها	۴۵
۵	اغراق	۵۰
۶	پارادوکس	۵۲

۷	جواب گویی	۳۴
۸	مناظره	۳۰
۹	نقیضه	۲۴
۱۰	کنایه	۲۰

جدول ۱ - بسامدسنجی شگردهای طنز سیاسی در آثار رویا صدر (منبع: یافته‌های پژوهش)

نمودار ۱- بسامدسنجی شگردهای طنز سیاسی در آثار رویا صدر (منبع: یافته‌های پژوهش)

منابع

کتاب‌ها

۱- اصلانی همدانی، محمدرضا، (۱۴۰۰)، فرهنگ واژگان و اصطلاحات طنز، تهران:

مروارید.

۲- پلارد، آرتور، (۱۴۰۲)، طنز، ترجمه سعید سعیدپور، تهران: مرکز.

- ۳- جوادی، حسن، (۱۴۰۱)، تاریخ طنز در ادبیات فارسی، تهران: مروارید.
- ۴- حلبی، علی اصغر، (۱۳۹۸)، تاریخ طنز و شوخ طبعی در ایران و جهان اسلامی، تهران: بهبهانی.
- ۵- خرمشاهی، بهاءالدین، (۱۳۹۸)، طنز و تراژدی، تهران: ناهید.
- ۶- شفیعی، مجید، (۱۳۹۵)، مجموعه طنز در ادبیات ایران، تهران: مهاجر.
- ۷- صدر، رویا، (۱۴۰۱)، اندیشیدن با طنز، تهران: مروارید.
- ۸- ----- (۱۴۰۰)، یک، دو، سه، طنز، تهران: مروارید.
- ۹- ----- (۱۳۹۹)، برداشت آخر، تهران: سخن.
- ۱۰- ----- (۱۳۹۸)، بیست سال با طنز، تهران: هرمس.
- ۱۱- صلاحی، عمران، (۱۴۰۲)، طنزآوران امروز ایران، چاپ دهم، تهران: مروارید.
- ۱۲- ----- (۱۳۹۸)، خنده سازان و خنده پردازان، چاپ سوم، تهران: علمی.
- ۱۳- علومی، محمدعلی، (۱۳۹۷)، داستان طنز جدید در ایران، تهران: علمی و فرهنگی.
- ۱۴- غلامی، ابوالقاسم، (۱۳۹۴)، طنز و طنزپردازی، تهران: رسانه.
- ۱۵- فرجیان، مرتضی؛ نجفزاده بارفروش، محمدباقر، (۱۳۹۶)، طنزسرایان ایران: از مشروطه تا انقلاب اسلامی (جلد ۱)، تهران: قلم.
- ۱۶- قایمی، محسن، (۱۴۰۱)، مقدمه‌ای بر بلاغت طنز منثور، تهران: باران.
- ۱۷- کشاورز، بهمن، (۱۴۰۰)، قضا و مزاح، تهران: کشاورز.
- ۱۸- ماریال، جان، (۱۴۰۱)، فلسفه طنز، ترجمه محمود فرجامی، تهران: نی.
- ۱۹- نیکویخت، ناصر، (۱۳۸۰)، هجو در شعر فارسی، تهران: دانشگاه تهران.
- ۲۰- ووودی، آلن، (۱۳۹۶)، اسرار و ابزار طنزنویسی، ترجمه محسن سلیمانی، تهران: سوره مهر.

مقالات

- ۱- خواجه‌سروی، غلامرضا و قائمی‌طلب، محبوبه‌سادات، (۱۴۰۱)، «تأثیر گفتمان‌های سیاسی بر طنز مطبوعاتی (تحلیل محتوای روزنامه کیهان ۱۳۷۶-۱۳۹۹)»، ماهنامه جامعه

- شناسی سیاسی ایران، دوره ۵، شماره ۱۰: ۲۰۹۸-۲۰۷۵.
- ۲- خسروی، مهدی و امینی، علی اکبر، (۱۳۹۹)، «بررسی نقش سیاسی طنز در تقابل گفتمانی دولت و جامعه (مطالعه موردی: مجله توفیق در دوره پهلوی دوم)»، مجله پژوهش‌های سیاسی و بین‌المللی، دوره ۱۱، شماره ۴۴: ۲۰۲-۱۸۳.
- ۳- فغانی، سیده سونیا؛ مهدوی، ملیحه و مهدیان، مسعود، (۱۴۰۱)، «تحلیل عناصر داستان در رمان «پستچی» با تأکید بر عناصر ساختاری طرح»، مجله جستارنامه: ادبیات تطبیقی (فارسی-انگلیسی)، دوره ۶، شماره ۲۲: ۲۲۴-۱۹۱.
- ۴- مختاری، قاسم؛ سپهری‌نیا، جواد و جوکار، سمیرا، (۱۳۹۲)، «طنز سیاسی - اجتماعی در اندیشه‌های عبید زاکانی و احمد مطر»، مجله کاوش‌نامه ادبیات تطبیقی، دوره ۳، شماره ۱۲: ۱۴۶-۱۲۱.
- ۵- محمدی، سارا و نوریان، مهدی، (۱۴۰۱)، «انواع و شیوه‌های کاربرد طنز در مقالات پرویز ناتل خانلری»، مجله تاریخ ادبیات، دوره ۱۵، شماره ۲: ۲۸۰-۲۵۹.
- ۶- موسی زاده، معصومه؛ محمدزاده، مریم و صادقی نژاد، رامین، (۱۳۹۹)، «بررسی تطبیقی شگردهای طنزآفرینی در مثنوی‌های عطار»، مجله جستارنامه: ادبیات تطبیقی (فارسی-انگلیسی)، دوره ۴، شماره ۱۳: ۵۴-۳۵.
- ۷- نجف زاده، فاطمه و جلالی‌راد، محمدصادق، (۱۴۰۰)، «جایگاه طنز در توسعه سیاسی ایران: تحلیل محتوای طرح روی جلد هفته‌نامه گل‌آقا از ۱۳۷۶ تا ۱۳۸۰»، مجله جامعه شناسی سیاسی انقلاب اسلامی، دوره ۲، شماره ۲: ۲۳۸-۲۰۷.